

V

kaip vanagas

Atsiminimai

2014 m.
„Costa Book Awards“
laureatė

2014 m.
„Samuel Johnson Prize“
laureatė

Helen
Macdonald

baltos lankos

Helen Macdonald

V kaip vanagas

Atsiminimai

Iš anglų kalbos vertė Kristina Aurylaitė

baltos lankos

Žvaigždžių pilna dėžutė

– Prieš vėją nepapūsi, – tarė mano senas draugas Martinas Jonesas ir pakėlė į orą abi rankas – gestas, tuo pat metu reiškiantis ir nuolankų prašymą, ir susierzinimą. – Tai lyg daužyti galvą į sieną. Nedaryk to. Išsikraustysi iš proto.

Vairuodama galvojau apie jo žodžius. Sankaba, ketvirta pavara. Žiedinė sankryža. Žemesnė pavara. Staigiai pagreitinau. Jaučiau nemenką pasipiktinimą. Nenorėjau galvoti apie visus tuos dalykus, kuriuos man pastaruoju metu pasakė vyrai. „Išsikraustysi iš proto. Palik vištvanagius juos išmanantiems vyrukams. Įsigyk kokį protingesnį padarą.“

Žinojau, kad dresuoti šį vanagą bus sunku. Vištvanagiai garsėja kaip sunkiai pasiduodantys dresūrai. Valdymui, kalbant sakalininkystės terminais. Sakalą keleivį suvaldyti galima per kelias dienas. Kartą po keturių be pavadėlio skraidinau Hariso suopį. Bet vištvanagiai nervingi, greit susierzinantys ir įsiaudrinantys paukščiai, ilgai užtrunka, kol pavyksta įtikinti, jog nesi jų priešas. Nervingumas, žinoma, ne visai tinkamas žodis: paprasčiausiai jų siaubingai jautri nervų sistema, o nervinių takų tarp akių, ausų ir motorinių neuronų, kontroliuojančių raumenis, saitai su atitinkamais neuronais smegenyse silpni. Vištvanagiai nervingi, nes gyvena dešimt kartų greičiau negu mes ir į dirgiklius reaguoja negalvodami tikrąja to žodžio

prasmė. „Iš visų Vanagų, – rašė septyniolikto amžiaus sakalininkas Richardas Blome’as, – šie, be jokios abejonės, patys Droviausi ir Baikščiausi susidūrę ir su Žmonėmis, ir su Šunimis, labiau reikalaujantys elgesio kaip su Merginama Dama, nei linkę paklusti Šeimnininko Valiai, ilgai pamena kiekvieną bent kiek šiurkštesnį poelgį; bet jei su jais elgiamasi švelniai, taps šeimnininkui be galo sukalbami ir malonūs.“ Ką gi, teks bandyti švelnumu ir pačiai tikėtis švelnumo.

Švelnumas ir meilė. Pamenu, kaip vairuodama pagalvoju apie tą karštos meilės priepuolį, kurį pajutau krantinėje vyriui, rankose laikiusiam persigandusį paukštį, išvydusį pasaulį, kurio neįstengė suprasti. Nuvažiavau ištisas mylias, kol susivokiau, kad iš tikrųjų tai buvo mudviejų su tėčiu meilė. Ištisas savaites po jo mirties sėdėdavau priešais televizorių, vis iš naujo žiūrėdama britų televizijos draminių serialų „Bastūnas, Siuvėjas, Kareivis, Šnipas“; valandų valandos nespaltotos, grūdėtos 1970-ųjų 16 milimetrų kino juosta filmuotos medžiagos, įrašytos senoje VHS kasetėje. Mintyse klaidžiojau tamsiuose interjeruose, Vyriausybės kabinetuose ir džentelmenų klubuose. Tai istorija apie šnipinėjimą ir išdavystę, derančius kaip laikrodžio mechanizmo krumpliaračiai, lėta kaip ledynai ir graži. O dar tai istorija apie berniuką vardu Džumbo, antrarūšės privačios Kvontok Hilso mokyklos moksleivį. Džumbo – didžiausias nevykėlis. Trumparegis storulis, kamuojamas astmos, kenčiantis, nes jaučiasi niekam nenaudingas ir kaltas, kad subyrėjo šeima. Atvykusį naują prancūzų kalbos mokytoją – kuprotą į piratą panašų vyruką vardu Pridò – Džumbo palaiko sąjungininku. Tokiu, kuris supranta. „Tu – puikus stebėtojas, – pasakė Pridò. – Tiek tau pasakysiu, vyruti. Visi mes, vienišiai, tokie.“ Vis dėlto Džumbo nežinojo, – o ir iš kur

galėjo žinoti? – kad Prido buvęs šnipas, kad Prido nugarą sužeidė rusų kulka ir kad buvo dar ir kitokių sužeidimų, nes jį išdavė draugas ir buvęs meilužis. Džumbo pasaulis buvo pernelyg mažas, kad aprėptų tokius dalykus, bet jis vis tiek juto, kad mokytojas liūdi netekęs brangaus draugo, tad nutarė pats užpildyti netektį, kol tas draugas sugrįš. Pagaliau rado, kuo galėtų būti naudingas. Man patiko Prido, o tos mokyklos peizažas – ūkanose skendinčios kalvos ir guobose niurnantys kovai, regbio varžybos ir balti garai berniukams iš burnų laukuose žiemos rytais – tapo vieta, į kurią kone kasnakt tą pavasarį mane nunešdavo sielvarto padiktuoti sapnai.

Kas vyksta smegenyse patyrus netektį, gali atrodyti visiškai nesuprantama – iki tam tikro laiko. Jau žiūrėdama tą filmą miglotai nutuokiau, kad Prido – tai veikėjas, kurį išsirinkau tėvo vaidmeniui. O važiuojant šiauriniais keliais teko suprasti, jog tai, ką daro mano protas netekus tėvo, nėra vien raginimas ieškoti jam pakaitalų, tai raginimas ieškoti naujų savo pačios tapatybių, kurios jį mylės. Pirmomis savaitėmis po jo mirties, bejėgė ir apimta nevilties, pasirinkau būti Džumbo. O vieną trumpą akimirką Škotijos krantinėje, nė pati nežinodama kodėl, pasirinkau būti tuo vanagu. Tad važiauvau toliau, po ratais tirpo mylia po mylios, danguje, it išpylus lydytą metalą, sustingo ryškūs mėlyni ir balti vingiai.

Ėmiau bėgti. Dėžėje buvo pernelyg tylu. Paniurusi įsukau į artimiausią degalinę. Christina nubėgo nupirkti ledų, o aš prisimerkusi išsižiūrėjau pro vieną iš skylių, išmuštų kartoninės dėžės šonuose, kad patektų oras. Po daugybės valandų, praleistų spoksant į saulės nutviekstą asfaltą, akys nebeklausė.

Visiškai nieko neįžiūrėjau, o ir nenorėjau, kadangi vanagas, be abejonės, nebegyvas. O tada, staiga, *o Dieve*, dėžė prisipildė žvaigždžių.

Kadise vienoje dailės galerijoje mačiau lagaminą, nediduką rudą odinį lagaminą, paguldytą ant balto stalo. Tai buvo pats kasdieniškiausias daiktas, kokį tik galėtum įsivaizduoti, gaubiamas lengvo liūdesio šešėlio, it kas nors būtų pamiršęs jį pasiimti. Dailininkas jame išplovė nedidelę apvalią skylutę. „Pažvelkit vidun“, – kvietė priklijuotas užrašas, ir kiek sutrikusi, kad reikia dalyvauti meno kūrinyje, pasilenkiau ir prikišau akį prie skylės. Nustebusi atšlijau. Vėl pasilenkiau. Ir štai, aš – beribės erdvės karalienė, apstulbusi, nušvitusi žvelgiu į bedugnę žvaigždžių jūrą, besitęsiančią, regis, iki begalybės. Padaryta labai sumaniai; prie lagamino dugno ir viršaus menininkas priklijavo du rūgštimi nutaškytus veidrodžius ir apšvietė juos mažulytėmis lemputėmis. Ryškūs šviesos taškai ir dėmių bei skylių stikle atspindžiai pavertė lagamino vidų šviesia šalta vieta, kuriai nebuvo nė galo, nė krašto.

Pasilenkusi prie galinės sėdynės ir paskendusį prisimini muose apie lagaminą dailės galerijoje, spoksojau į žvaigždžių jūrą dėžės tamsoje. Pamažėl joje išryškėjo smulkūs taškeliai – mažulyčiai nuo plunksnų atitrūkę jas saugančio keratino grūdėliai, apšviesti priklydusių saulės spindulių, prasiskverbusių pro plyšį dėžės viršuje. Akys ir smegenys susiderino, dabar jau įžiūrėjau blyškaus spindulio nutviekstą citrinų geltonumo koją aštriais nagais. Nerimastingai virpančias šviesias plunksnas. Vanagas suprato, kad yra stebimas. Aš taip pat suvirpėjau.

- Kaip ji? – paklausė grįžusi Christina, laižydama ledus.
- Gerai, – atsakiau. – Tiesiog puikiai.

Vėl užvedžiau variklį. Nuvažiuom. Vanagais prekiaujama ištisus šimtmečius, bariau save. *Aišku*, kad ji gyva. Septynios valandos – tikras niekis. Pagalvok apie septyniolikto amžiaus sakalų pardavėjus, kurie gabendavo vanagus Prancūzijos karaliaus rūmams iš pačios Indijos. Pagalvok apie penktąjį Bedfordo grafą, importavusį sakalus iš Naujosios Škotijos ir Naujosios Anglijos; ilgas eiles mediniuose laivuose sutupdytų vanagų, uždengtų gobtuvais, ir ūkimą alkanų galvijų, gabenamų tais pačiais laivais kaip kroviny. Vairuodama galvojau ir apie White'o vištvanagį, kurio kelionė buvo daug blogesnė nei šioji: pirmiausia – iš lizdo pas vokiečių sakalininką; tada lėktuvu į Angliją, tada traukiniu iš Kroidono į Šropšyrą pas sakalininką vardu Nesbittas; tada pas dar vieną sakalininką Škotijoje – mainams, bet šie, regis, žlugo, nes vanagas buvo gražintas Nesbittui. Kelių dienų atokvėpis erdvioje palėpėje, ir vėl traukinys – šįkart į Bakingamą, nediduką raudoną plytų turgaus miestelį už penkių mylių nuo Stouvo. Ten jį pasiėmė White'as. Kiek iš viso mylių? Sakyčiau, maždaug pusantro tūkstančio, ir daugybė nežinomybės kupinų dienų. Tiesą sakant, nelabai suprantu, kaip tas vanagas apskritai išgyveno.

Nedidukės būtybės, atsidūrusios toli nuo gimtojo lizdo prieglobsčio. Pirmuosiuose „Vištvanagio“ puslapiuose White'as aprašo klaikią jauniklio paukščio patirtį: išplėstas iš lizdo, įkištas į krepšį ir išsiųstas į svečių šalį mokytis. Prašo mus įsivaizduoti, kaip jautėsi jaunutis sutrikęs paukščiukas, kankinamas triukšmo ir karščio, sumišimo ir siaubo, lydėjusių visą ilgą kelionę iki pat White'o durų. „Tikriausiai buvo panašu į mirtį, – rašė jis, – apie kurią nieko iš anksto negalim žinoti.“